

## **SKUP 2001 – 37**

Prosjekt: Tilbake til Kosovo  
Medarbeider: Geir Lid  
Publikasjon: Agderposten  
Publisert: Mai 2001 – januar 2002  
Medium: Avis  
Tema: Flyktningspolitikk

### 1) Navn på journalisten som har gjort jobben

Geir Lid

### 2) Tittel på arbeidet

Tilbake til Kosovo

### 3) Hvor og når er det publisert

De innsendte arbeidene har stått på trykk i Agderpostens helgebilag og i Agderpostens ordinære nyhetsavis. De ble publisert som følger:

- |                                      |                   |
|--------------------------------------|-------------------|
| 1) Fremtiden sprengt i luften        | (19 mai –2001)    |
| 2) Hjem til marerittene              | (26 mai – 2001)   |
| Blir Diarta den neste?               | (26 mai – 2001)   |
| Fristes hjem med Judas-penger        | (26 mai –2001)    |
| 3) ...bare tårene tilbake            | (2 juni -2001)    |
| Bygger på ruinene                    | (2 juni -2001)    |
| Fremdeles flyktninger                | (2 juni –2001)    |
| Reiste fra tennene                   | (2 juni – 2001)   |
| 4) Norge mister troverdighet         | (8 juni -2001)    |
| 5) Flyktingen og martyren            | (9 juni –2001)    |
| 6) Gelius vil møte UDI               | (12 juni –2001)   |
| 7) Legerapporter skal tas alvorlig   | (16 juni –2001)   |
| Legene urolige over UDIs vurderinger | (16 juni –2001)   |
| 8) Trekker seg ut av Kosovo          | (23 juni –2001)   |
| Meget streng politikk                | (23 juni –2001)   |
| 9) Det umulige håpet                 | (14 juli –2001)   |
| 10) Sylvias evanGelius               | (4 august – 2001) |
| 11) Nytt avslag for Alma             | (10 sept. 2001)   |
| Forskjøvet i saksbunken              | (10 sept. 2001)   |
| Må ta hensyn til FN                  | (10 sept.-2001)   |
| 12) Det siste håpet                  | (29 sept. 2001)   |
| Bakmannen                            | (29 sept. -2001)  |
| 13) Krigen som aldri tar slutt       | (15 des. - 2001)  |
| Minnenes forbannelse                 | (15 des. – 2001)  |
| 14) Alma må bli i Kosovo             | ( 7 jan. – 2001)  |

### 4) Redaksjon og redaksjonsadresse, samt telefonnr.

Agderposten, Redaksjonen, Pb 8, 4801 ARENDAL

Tlf 3700 3700

### 5) Journalistens adresse og telefonnummer

Gl. Songevei 20, 4841 Arendal

Tlf: 370 16783 (priv) 37003753 (internlinje på jobb)

## **6)Redegjørelse for arbeidet:**

### **a) Når og hvordan kom arbeidet i gang, og hva var idéen som startet det hele?**

Sørlandet fikk fysisk nærhet til Kosovo-konflikten gjennom de mange flyktingene som ble plassert i mottak under den kollektive beskyttelsen norske myndigheter ga dem etter anmodning fra FN. Da Norge opphevet den kollektive beskyttelsen, var det svært mange som søkte om oppholdstillatelse.

Myndighetene tilbudte hver kosovoalbaner 15.000 kroner for å reise tilbake til Kosovo dersom de dro tilbake frivillig etter første gangs avslag på søknad om opphold, og ikke forble i landet til Utlendingsdirektoratet (UDI) hadde behandlet en eventuell anke.

En del kosovoalbanere lot seg friste av dette tilbudet, selv om de var svært usikre. Alternativet var å vente til ankebehandlingen var ferdig. Men da ville de miste tilbudet om tilbakevendingsstøtte. Valget stod med andre ord mellom å reise tilbake med 15.000 kroner pr. familiemedlem i lommene, eller risikere å få avslag på anken og måtte reise tilbake uten penger i det hele tatt. Denne risikoen ble for stor for mange, og de valgte å reise hjem.

Hva skjedde med menneskene som dro tilbake? Var det trygt? Hvordan opplevde de å komme tilbake? Angret flyktingene på at de hadde reist tilbake? Hvilke konsekvenser fikk valget de tok?

Sana flyktingemottak i Birkeland i Aust-Agder var "det norske hjemmet" til mange av de kosovoalbanske flyktingene som i første halvdel av 2001 reiste tilbake til Kosovo. Jeg kontaktet de ansatte på flyktingemottaket i april/mai 2001 for å danne meg en oversikt. Gjennom en kosovoalbansk tolk ansatt i mottaket, som selv hadde fått oppholdstillatelse i Norge, begynte en kartlegging av kosovoalbanske flyktinger som hadde gitt en tilbakemelding om hvordan de opplevde tilbakekomsten til Kosovo.

Jeg satt igjen med opplysninger som var foruroligende. Bl.a. hadde tilbakevendte kosovoalbanere fra flyktingemottaket på Birkeland fått huset sitt sprengt i luften. Og en kosovoalbanske far hadde følt seg tvunget til å velge mellom 120.000 kroner i tilbakevendingsstøtte fra myndighetene og datterens psykiske helse; en datter som ble behandlet for krigstraumer og som behandlingsapparatet mente ikke måtte reise tilbake til Kosovo.

### **b)Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?**

Den overnevnte kartleggingen reiste sentrale spørsmål om troverdigheten i myndighetenes tilbakevendingspraksis. Var det virkelig trygt å reise tilbake når tilbakevendte flyktinger som hadde vært bosatt på Sørlandet fikk huset sitt sprengt i lufta? Og hva hadde egentlig skjedd med vesle krigstraumerammede Alma Bujupi?

Den sentrale problemstillingen ble rett og slett, med spørsmålene overfor som deler av et bakteppe, å finne ut hva som skjedde med flyktingene som reiste tilbake fra

Sørlandet til Kosovo. Ikke ved å snakke med folk som hadde vært i telefonisk kontakt eller brevkontakt med de tilbakevendte, men ved å reise til Kosovo og finne ut av dette med egne øyne. Rett og slett ved å drive **undersøkende og oppsøkende journalistikk**. Hva vi ville finne hadde vi bare noen løse indikasjoner på.

### **c) Ble problemstillingen endret underveis? I så fall, hvorfor og hvordan?**

Problemstillingen ble utvidet underveis. For å gi en bredere horisont på prosjektet, besluttet vi oss for å lage en reportasje om en kosovoalbener som flyktet før krigen i Kosovo brøt ut og hva som skjedde med dem som ble igjen. Dette kunne vi eksemplifisere gjennom mannen som vi plukket ut til å være tolk på reisen til Kosovo. Han flyktet og berget livet, mens broren ble igjen og myrdet av serberne. Vi ønsket også å berette om krigens galskap med en reportasje fra en landsby som er sterkt preget av krigen. Disse to reportasjene var ment å skulle lage en bredere perspektiv på reportasjene om de tilbakevendte flyktningene, men uten å ta oppmerksomheten for mye bort fra det egentlige utgangspunktet: Flyktningene som var reist hjem fra Norge.

Vi besøkte hele 51 tilbakevendte flyktninger i Kosovo som hadde vært knyttet til mottaket i Aust-Agder, både foreldre og deres barn. Problemstillingen med tilbakesending av kosovoalbanere ble underveis utdypet ved tilbakekomst til Norge. Jeg kontaktet forskjellige organisasjoner som jobbet med flyktningeproblematikken for å ytterligere anskueliggjøre at det foregikk et pågående arbeid med å sette et kritisk fokus på myndighetenes tilbakevendingspraksis. Dialogen mellom utlendingsmyndighetene og menneskerettighetsorganisasjoner var nesten ikke-eksisterende. Jeg snudde så mange stener jeg kunne komme over, samtidig som jeg i den kritiske tilnærmingen var opptatt av å la aktørene hos utlendingsmyndighetene komme skikkelig til orde. To portrettintervjuer; et av statssekretær Einar Gellius og et av direktør Terje Sjeggstad i Utlendingsnemnda ga ansikt til byråkratene og de politiske talsmennene. Samtidig brukte jeg to dager i Oslo utelukkende for å lage reportasje om Utlendingsnemndas arbeid, den nyoppnevnte ankeinstansen som skal sikre rettsikkerheten for flyktningene.

Jeg trodde jeg skulle bli ferdig med reportasjene om Sørlandets Kosovo-flyktninger noen uker etter hjemkomst. Men i dag, åtte måneder senere, holder jeg fremdeles på å grave i denne materien. Jeg har spesielt holdt fokuset rettet mot krigstraumatiserte barn. De vedlagte reportasjene illustrerer dette.

### **d) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problemer underveis**

Vi leide den kosovoalbanske tolken Jeton Balaj på reisen til Kosovo. Han ble sendt ned noen dager før fotografen og jeg satte oss på flyet. Hensikten med det var at han skulle undersøke de praktiske forholdene og søke kontakt med flyktningene vi ikke var kommet i kontakt med fra Norge og varsle dem om vår ankomst. I Kosovo hadde vi to biler til disposisjon. Vi dro på kryss og tvers av Kosovo med bil gjennom vår oppsøkende virksomhet. Veinettet og infrastruktur var så dårlig at vi måtte ha solide biler med firehjulsdrift for å komme oss frem på gjørmete og til dels ødelagte veier. Reportasjeturen ble organisert over en uke, hvor det ble jobbet fra tidlig om morgenen til sent på kveld hver eneste dag.

Selve reportasjereisen baserte seg på oppsøkende virksomhet hvor vi hentet inn informasjon og foretok intervjuer som dannet grunnlag for rene reportasjer. Etter hjemkomst ble materialet systematisert i en rekke reportasjer. Reportasjene fra Kosovo ble presentert i Agderpostens helgebilag, og flere av reportasjene hadde førstesideoppslag som henvisning i den ordinære nyhetsavisen. I tillegg ble det etter hjemkomst til Norge laget en rekke nyhetsreportasjer for å følge den løpende utviklingen av saker som ble satt på den redaksjonelle dagsorden. Det dreide seg om tilbakesendelse av traumatiserte barn.

Anskueliggjørelsen av flyktingenes situasjon i Kosovo ble gjennomført ved at vi rett og slett reiste direkte dit de bodde og fikk førstehånds kildemateriale fra flyktingene selv. Flyktingemottakets tolk Jeton Balaj formidlet forbindelse mellom Norge og Kosovo der det var mulig. Men slektninger og venner av de tilbakevendte som fremdeles var i Norge var også viktig kildemateriale i kartleggingsfasen, hvor vi skulle fange opp så mange signaler som mulig om de tilbakevendtes situasjon. Folk i UDI og en norsk hjelpearbeider ble brukt i forbindelse med virkelighetsforståelse av situasjonen i Kosovo; det gjorde også de norske KFOR-styrkene. Oppfølgingsarbeidet etter hjemkomst krevde et bredt kildegrunnlag, som gjenspeiles i den påfølgende oppstillingen av de mest sentrale kildene i arbeidet mitt; en oppstilling som også kjennes igjen i de vedlagte reportasjene.

- 1) Hasan Selmani (flyktning)
- 2) Hysen Selmani (flyktning)
- 3) Jeton Balaj (flyktning)
- 4) Shefkide Selmani (flyktning)
- 5) Alma Bujupi (flyktning)
- 6) Kada Bujupu (flyktning)
- 7) Ramiz Bujupi (flyktning)
- 8) Fatmir Bytyqi (flyktning)
- 9) Zyhrije Bytyqi (flyktning)
- 10) Haxhi Bytyqi (flyktning)
- 11) Bukurije Bytyqi (flyktning)
- 12) Afrim Sojeva (flyktning)
- 13) Latife Sojeva (flyktning)
- 14) Afrim Sojeva (flyktning)
- 15) Shemsije Frangi (flyktning)
- 16) Hyzri Limani (flyktning)
- 17) Nuhi Ukshini (flyktning)
- 18) Avdi Balaj (flyktning)
- 19) Mejreme Balaj (flyktning)
- 20) Ove Andersen (Diarta Bytyqis advokat)
- 21) Fredrik Andersen (Alma Bujupis advokat)
- 22) Kari Stenkvisst (Barneombudet)
- 23) Knut Haanes (Barneombudet)
- 24) Kari Vibe (sosionom ved barne og ungdomspsykiatrisk avdeling i Arendal)
- 25) Marie Strøm Olsen (barnepsykiater og behandler for Diarta Bytyqi)
- 26) Rune Berglund Steen (faglig politisk rådgiver i NOAS)
- 27) Morten Tjessem (fung. gen.sekr. i NOAS)
- 28) Bjørn Engesland (gen.sekr. i Den Norske Helsingforskomite)
- 29) Sylo Taraqu (rådgiver i Den Norske Helsingforskomite)

- 30)Magne Raundalen (barnepsykolog)
- 31)Marianne Borgen (Redd Barnas Rettighetssenter)
- 32)Turid Heiberg (Redd Barnas Rettighetssenter)
- 33)Petter Eide (gen.sekr. i Amnesty Internajsonal, Norge)
- 34)Ivar Christensen (informasjonssjef i Norsk Folkehjelp)
- 35)Bjørn Oscar Hoftvedt (Den norske legeforening)
- 36)Sverre Varvin (leder for Menneskerettighetsutvalget i Den norske legeforening)
- 37)Einar Gelius (statssekretær i Kommunaldepartementet)
- 38)Menahem Paz (informasjonsmedarbeider i Utlendingsdirektoratet)
- 39)Frode Forfang (informasjonssjef i Utlendingsdirektoratet)
- 40)Tormod Fidje (regiondirektor i UDI Sør)
- 41)Kjell Andersen (leder av Scandinavian House i Kosovo)
- 42)Terje Sjeggstad (direktør i Utlendingsnemnda)
- 43)Bjørn Lyster (informasjonssjef i Utlendingsnemnda)
- 44)Heide Lindsjørn (nemndsleder i Utlendingsnemnda)
- 45)Kenneth Baklund (nest-leder i Utlendingsnemndas Balkan-seksjon)
- 46)Truls Erik Tronhaugen (leder for Sana Flyktingemottak)
- 47)Utlendingsloven
- 48)FN's barnekonvensjon
- 49)FN's Høykommisær for flyktingers direktiver
- 50)Utallige internettsøk for å samle inn bakgrunnsinformasjon om Kosovo-problematikken

#### **7)Hvor mye arbeidstid og eventuell fritid er brukt på prosjektet?**

Tre måneder av arbeidstiden og en måned av fritiden

#### **8)Spesielle erfaringer**

Et så bredt anlagt prosjekt ga kunnskaper om problematikken som faktisk ble gjenstand for en respekt som skapte en viss åpenhet og imøtekommenhet hos myndighetspersoner. Når jeg fortalte om prosjektet mitt, var det flere som sperret øynene opp over at noen jobbet så grundig med denne problematikken. Jeg brukte to dager i den nyopprettede Utlendingsnemnda og snakket med mange ansatte der. Direktør Terje Sjeggstad sa dette var svært uvandt. Han var vandt med at media slo på tråden og snakket med ham i ti minutter for å lage en rask sak på en eller annen flyktninge-relatert sak.

Blant myndighetspersoner merket jeg meg også en viss forsiktighet og reservasjon bunnset i usikkerhet om hvordan jeg ville vinkle stoffet.

Arendal 10. januar 2002



Geir Lid